qodma, għalkemm traduzzjoni mill-Franċiż, ta' min isemmi il-poeżija Għanja ta' Trijonf tal-Libertà li nkitbet bil-Franċiż minn La Coretterie, Segretarju tal-Kummissjoni tal-Gvern Franċiż, għall-Festa Nazzjonali tal-14 ta' Lulju, 1798 maqluba bit-Taljan u bil-Malti (Archivum Melitense. Vol. V. paġ. 56). Versi oħra qodma nsibuhom fl-Arlekkin jeu Kaulata Inglisa u Maltija (1838) maħruġ bħala Supplement tal-Harlequin, ġurnal Ingliż, fl-okkażjoni taż-Żjara tar-Reġina Adelaide f'Malta. Dan kien l-ewwel ġurnal Malti fejn dehru żewġ poeżiji, waħda bl-isem ta' l-Imħabba u l-Fantażija, versi ottonarji, kwartini, b'sitta u għoxrin strofa, traduzzjoni bil-Malti mill-Ingliż ta' Mrs. Iliff, u l-oħra sunett. Iż-żewġ poeżiji, għaż-żmien li nkitbu, huma l-isbaħ eżempji ta' poeżija Maltija li tista' toqgħod mal-poeżija Maltija tal-lum f'antoloġija għal dak li hu ħsieb, stil u forma teknika. Dnub li m'għandniex l-isem ta' min kitibhom. Ma' dawn, bħala versi bikrija, ta' min isemmi fuq fuq: it-Tliet Għanjiet bil-Malti miktubin minn Gioacchino Navarro, Kava-lier Konventwali, miġjubin mill-Kavalier St Priest f'Malte pour un Voyageur Francois (1791); għanjiet oħra bil-Malti miġjubin fid-Description of Malta and Gozo ta' G. Badger, 1838; versi ta' Luigi Rosato: Għadut Malti Għat-Tifkira tar-Reġina Adelaide fl-Ewwel Miġja tagħha fit-Teatru, fil-Għaxra ta' Diċembru, 1838; oħrajn minn Richard Taylor "Jum il-Ħaqq", traduzzjoni mill-Judgement Day ta' Young (1845), kif ukoll versi oħra tiegħu flimkien ma' versi ta' kittieba oħra tas-Seklu Tmintax u Dsatax li nsibu fit-tliet kotba "Kitba u Kittieba tal-Malti" ta' Ġ. Cassar Pullicino (1962).

Gio. Anton Vassallo bil-Għana għall-Kitarra msemmijin minn Ġ. Cassar Pulliċino (opus cit.) ħallielna mera tal-poeżija tradizzjonali tal-vers settenarju u ottonarju tal-għana Malti li fihom il-motivi huma iktarx romantiċi u erotiċi, xi drabi narrativi u sensazzjonali.

Waħda mill-eqdem għanjiet, li għandha minn ballata, hija dik tal-Għarusa tal-Mosta li kienet dehret l-ewwel darba stampata fl-Archivio Glottologico Italiano fl-1895 mill-Professur L. Bonelli. Tinsab ukoll fil-Malta Cananea ta' A. Preca, xogħol stampat fl-1904, wara l-mewt tal-awtur, minn Alfonso Maria Galea. Milli jidher Bonelli kien kiseb din l-għanja minn għand Preca stess, li mill-banda l-oħra kien tahielu miktuba Dun Pawl Chetcuti mill-Mosta, fil-waqt li dana kien semagħha minn mara xiħa li kienet zitu. (*)

Għeluq is-Seklu Dsatax u l-bidu tas-Seklu Għoxrin, il-poeżija Maltija bdiet tieħu forma iżjed Prosodika, fil-metru, fl-argument u fl-istil taħt l-influwenza tal-poeżija klassika Taljana. Kienet il-pinna tar-romanzier u poeta Ġużè Muscat Azzopardi fil-Ħabbar Malti u f'ġurnali oħra bdiet tlibbes il-Musa Maltija b'libsa ġdida li b'xi mod

kont tista' xxebbaħha ma' dik li biha naraw miksija l-poeżija klassika, iżda bit-tama li maż-żmien għad tilħaq livell wisq ogħla, kif difatti kellna naraw tassew wara fil-versi ta' Dun Karm u ta' Cuschieri, li mħajrin mid-Direttur ta' Il-Ħabib, Ġ. Muscat Azzopardi, fl-1912, biex jieħdu sehem fil-missjoni tiegħu għal kitba tajba bil-Malti f'dak il-ġurnal, kienu fetħu t-triq tal-koltivazzjoni letterarja tal-Malti, li l-lum narawha, l-iktar fil-versi, fl-aqwa tagħha mill-pinna prolifika tal-ġenerazzjoni ġdida.

a.c.

(*) Dwar din il-għanja jinsab studju ta' Ettore Rossi f'Lares (Sett. 1932) bl-isem ta' Scibilia Nobili e la Leggenda Maltese della Sposa della Mosta u ieħor b'kommenti kritiċi, ta' A. Cremona: Is the Maid of Mosta a Myth? fil-Journal of the Malta University Literary Society, No. 10, March, 1934, u ieħor ta' Raffaele Corso "La Canzone delle Sposa rapita dai pirati barbareschi f'La Rivista d'Oriente (Ottobre, 1936).

FIRDA

Ta' OLIVER FRIGGIERI

Bħal vleġġa li, maħruba, toħroġ tiġri
kif tħoss tinħall il-ġibda li jassritha
mal-qaws, int ħrabtli 'l bogħod, ħamiema bajda,
u ħallejtni nħares lejk, togħla u titbiegħed
bla tama li narak mill-ġdid fuq drieghi,
ittiegħem, biex iżżoqq, il-qamħ f'idejja.

U ħrabt biex tgħix ħajj'oħra,... iżda fil-bejta
ħallejt id-dell tal-mewt ihedded il-ħajja
ta' żewġ ħajjiet... Ħallejthom f'kenn it-tiben
li f'għaqlek ġbart, jgħajtulek biex bħal qabel
titmagħhom,... iżd'għalxejn!... il-karba tagħhom
ma tmiss qalb ħadd! U l-Mewt tirbaħ il-Ħajja!

Iżd'inti ma taħtix! Ma tafx bil-ħerba
li ġibt warajk! 'Mma l-bniedem jaf! Misħut!